

DAGENS FRÅGOR

Den 13 oktober.

Genève Även över detta års ordinarie folkförbundsförsamling har **1936.** den abessinska frågan kastat sin skugga. England och Frankrike, förbundets båda huvudmakter, infunno sig i Genève med den bestämda avsikten att nu äntligen göra slut på det folkrättsliga och humanitära maskspel, som hittills uppförts av hänsyn till småstaterna. För Paris och London gällde det att till snart sagt vilket pris som helst hejda det tysk-italienska närmandet och vinna Mussolinis stöd vid den beramade konferensen mellan Locarnomakterna. Efter generalsekreteraren Avenols botresa till Rom visste man, att il Duce ej krävde, att förbundet alldeles skulle gå under oket och erkänna Italiens erövring av Abessinien. Mussolini nöjde sig med att negus' ombud skulle vägras tillträde i Genève, och var i så fall villig att låta sin egen delegation åter taga plats därstädes. Rättsgrunden för Abessiniens avvisande skulle mr. Eden tillhandahålla. Ensamt av makterna var England representerat i Gore, huvudorten i den ännu ej ockuperade delen av landet. Londonregeringen kunde alltså utan att störas av någon besvärande kontroll lämna så ogynnsamma meddelanden om förhållandena på orten i fråga, att man med gott samvete kunde förklara, att negus' ombud ej längre företrädde någon verklig regering.

Planen var sålunda klar, och den officiösa engelska och franska pressen lät före församlingens öppnande förstå, att inga hinder kunde hota dess utförande. Men det oväntade inträffade. Det visade sig från början omöjligt att fylla fullmaktsutskottet, som var avsett att fungera som exekutionspluton, med pålitligt folk. Och under dess förhandlingar visade sig de smärre staternas opposition allt starkare. Planen måste överges. Det föreföll först, som frågan om den abessinska regeringens folkrättsliga status i stället skulle hänskjutas till Haagdomstolen. Men även detta förslag förkastades: om hänvändelse skedde, återstode ändå spörsmålet, hur man i Genève skulle ställa sig till abessinierna, medan man avvaktade orakelspråket från Haag. Så slöt hela intrigen i ett débâcle för västmakterna, negus' befullmäktigade togo plats i folkförbundspalatset, och italienarna uteblevo.

Det inträffade kan ses ur flere synpunkter. Det råder intet tvivel om att det för de exneutrala staterna, vilkas säkerhet otvetydigt kräver ordnade folkrättsliga förhållanden, tedde sig som en hjärtesak och ett reellt intresse att hindra ett sådant prejudikat som en medlemsstats uteslutning, emedan dess territorium helt eller delvis ockuperats av en fördragsbrytande angripare. Ur denna synpunkt talade Holland och de nordiska staterna Abessiniens sak.

Men — vad är värdet av denna demonstration? De abessinska delegaterna hava bevarat säte och stämma i Genève, men Abessiniens reella läge har på intet sätt ändrats. Italienarna bereda sig att an-

gripa Gore, och engelsmännen komma ej att låta hindra sig i sitt uppsåt att bringa frågan ur världen genom den abessinska regeringens dödförklaring. Härom lämnas klart besked genom hemkallandet av den brittiske konsuln i Gore under åberopande av de kaotiska förhållandena därstädes. Abessiniens sak har man sålunda på intet sätt främjat genom demonstrationen i Genève, och sedan man Mussolini till behag slopat sanktionerna, låg väl detta också utom förbundets räckvidd. Hur litet man är beredd att visa en bestämd hållning mot Rom, visas för övrigt av att den italienska delegationen, trots det senaste årets händelser och trots sin egen frånvaro, hedrades med en av vicepresidentsposterna i församlingen. Den enda reella betydelsen av Abessiniens kvarstannande i folkförbundet är, att det kan försvåra en försoning mellan Italien och västmakterna och driva Mussolini än närmare Hitler. En dylik utveckling kan kanske underlätta uppkomsten av ett europeiskt jämviktsläge i stället för den supremati, som sedan 1918 utövats av segermakterna. Men detta var säkerligen ej avsikten med beslutet.

Ett annat förhållande, som bort stämma de exneutrala betänksamt, är, att beslutets ivrigaste tillskyndare var Litvinov. Hans motiv äro fullt klara. Det ligger helt i Rysslands intresse att göra allt för att hindra en utjämning mellan Europas fyra stormakter, vilken skulle beröva Moskva dess utslagsgivande roll och resa en damm mot dess världsrevolutionära planer. Dessutom ville Ryssland undvika ett prejudikat, som inom en mycket nära framtid kunde bli ödesdigert för dess skyddslingar, de halvkommunistiska regeringarna i Madrid och Barcelona. Hr Litvinov spelade sitt spel väl och tog hem det. Om det låg i de exneutralas intresse att assistera honom, är en annan fråga, hur angeläget det än måste te sig att slå vakt om folkrätten.

Om den abessinska frågan dominerade Genève-mötets första dagar, har den spanska tragedin officiellt synts föga till. Madrids utrikesminister tog visserligen upp den i generaldebatten, men hans anförande rön-te ingen anklang, och hans försök att nyttja N. F. i kampen mot Tysklands, Italiens och Portugals hållning till det spanska inbördeskriget avvisades. Händelserna söder om Pyrenéerna få troligen fritt utveckla sig till det allt sannolikare resultatet: den nationella resningens seger. Francos och Molas långsamma men säkra framryckning, San Sebastians och Toledos erövring, den tilltagande förvirringen på vänstersidan tala sitt klara språk. Ytterst belysande är utvecklingen på engelskt håll. I en moderatkonserverativ, regeringen synnerligen närstående tidning som *Daily Telegraph* bli-va sympatierna för den nationella resningen allt varmare, medan de fruktansvärda avslöjandena från det röda skräckväldet i Madrid och Malaga intaga en allt större plats. Att man i London räknar med Francos seger, är tydligt. Det återstår att se, hur den bräckliga folkfrontregimen i Paris kommer att bära denna fruktansvärda prestigeförlust. Skulle vänsterstyrelserna både i Spanien och Frankrike störta samman, skulle detta väl knappast undgå att utöva en djupgående inverkan på stämmningsläget i de återstående parlamentariskt styrda sta-

terna. De energiska försöken på den yttersta vänsterflygeln i Frankrike att driva Blum från noninterventionspolitiken, sedan den visat sig lända Madrid till skada, kunna ännu sätta Europas fred i fara. Moskväs provokatoriska framstöt mot de med Franco sympatiserande makterna har i högsta grad skärpt lägets allvar.

Genèvemötet liksom de därmed samtida världshändelserna — Nürnbergrtalen och deras ryska genljöd, de spanska förvecklingarna, den japansk-kinesiska spänningen — hava givit dem, som till äventyrs ännu skulle vara i behov därav, en ny påminnelse om de storpolitiska motsättningarnas oerhörda skärpa, krigsfarans överhängande art och risken, att Nationernas förbund i en sådan kris göres till ett värdefullt redskap för den ena maktgrupperingen. Under sådana omständigheter är det ägnat att väcka allvarliga bekymmer, att Sveriges regering — som dock får förutsättas ha handlat i samförstånd med de övriga nordiska och exneutrala staterna — ej ansett sig kunna avböja att ånyo inträda i folkförbundsrådet. Danmarks roll vid rådets behandling av den tyska upprustningen och av inmarschen i Rhenlandet visar, i vilken svår ställning ett rådsmandat placerar en neutral mindre stat under en dylik kris. Hur ett votum än formuleras, riskerar man att stöta endera parten, i värsta fall båda.

För en realistisk betraktare står det utan vidare klart, att nya tyska aktioner av samma art som de bägge omtalade ej ligga utom det möjligas gräns under den period, då Sverige tillhör rådet. Hr Sandler kommer då i samma svåra situation som på sin tid dr. Munch. Den nya tyska realpolitikens metoder å den ena sidan, folkförbundsrådets formaljuridiska, från billighetsskäl och praktiskpolitiska grunder gärna fria sätt att handlägga dylika frågor å den andra, göra, att rådsmakterna kunna tvingas att helt underkänna den tyska ståndpunkten. Därmed riskerar den svenska regeringen att nödgas tillfoga de för oss livsviktiga goda förbindelserna med Tyskland svåra skador utan att Sveriges verkliga intressen på något sätt behövt giva anledning därtill. Saken göres än allvarligare av att flere av de konfliktämnen, som i första hand kunna tänkas — Danzig, Memel, den tysk-ryska spänningen — äro Östersjöfrågor, där vår ställning redan i och för sig är ömtålig.

Det kan anföras goda skäl för att Sverige kvarstår i Nationernas förbund, även sedan detta numera utvecklats till en vrångbild av vad det en gång var avsett att bliva. Möjligen har det också förefunnits tvingande skäl, som förmått oss taga på oss de stora och konkreta risker, som ett medlemskap i förbundsrådet innebär för en Östersjöstat. Men det är nästan ofattbart, varför vi å sistone låtit insätta oss i den rådets specialkommitté, som behandlar vissa ömtåliga Danzigfrågor. Därigenom hava vi, trots att vi på intet sätt kunde tvingas därtill, låtit oss inblandas i den kanske farligaste av alla de frågor, som förbundet handlägger, ett spörsmål, som dessutom av geografiska skäl är speciellt riskabelt för Sverige. Har utrikesnämnden verkligen blivit hörd rörande detta farliga hedersuppdrag?

Vår utrikespolitik erinrar för närvarande i vissa avseenden om Sveriges kurs mellan Krimkriget och 1870. Även då trodde man sig kallad att som förkämpe för en idé uppbära en betydande roll i europeisk politik. Skandinavismen intog då i viss mån samma plats som nu Genève-romantiken. Även då löpte man risk att utnyttjas av andra makter för syften, som voro främmande för Sveriges intressen, medan man själv i god tro följde sina höga ideal. Även då voro den svenska pressen och opinionen högst ensidigt underrättade om de verkliga strömningarna och maktförhållandena ute i världen och närde en naiv övertro på västmakternas styrka och statskonst. Då undgick Sverige endast med nöd och efter svåra förödmjukelser att inblandas i en blodig konflikt för intressen, som ej voro våra. Tro- ligen saknas nu en motsvarighet till Bismarck, den faktor i spelet, som svensk 60-talsopinion så groteskt felbedömde. Men å andra si- dan torde Napoleon III och Palmerston, vilkas storhet så överskatta- des i Carl XV:s Sverige, knappast hava något att frukta av en jäm- förelse med monsieur Blum och mr. Eden. Ej ens de behjärtade sam- fund av Polens och Tjerkessiens vänner, som i mitten av 1800-talet försvårade vår utrikeslednings arbete, behöva nu sakna motsvarig- het. Att professor Segerstedt återfinnes i den nyss med ett sällsynt olämpligt manifest framträdde »Spanienkommittén», lär ej förvåna någon — den kan ingen omdömeslöshet eller smaklöshet från det hållet längre göra. Men det är upprörande, att Göteborgs stadsfullmäktiges ordförande och en professor i nationalekonomi kunnat sätta sina namn under dylika ansvarslösa utmaningar. Man kan endast hoppas, att en kommande hävdatecknare ej får skäl att skildra även 1930-talets svenska utrikespolitik under rubriken »Illusioner och verk- lighet».

På det engelska konservativa partiets kongress för någon vecka sedan antogs med stor majoritet en resolution, som med tydlig hän- syftning bland annat på folkförbundet gav uttryck för allvarliga bekymmer inför den tilltagande praxis, att utrikesministern själv å främmande ort uppträdde som talare eller ledde förhandlingar, som förr skulle tillkommit yrkesdiplomater. Det är klart, att så länge andra stater företräddas av regeringsmedlemmar, är reciprocitet å vår sida oundviklig. Men försiktighet är nödvändig. Genèveatmosfären har vid flere tillfällen visat sig kunna på ett egendomligt sätt berusa dem, som en längre tid insupit den, och för dem bortskymma de in- tressen, som de i första hand satts att vårda. Det är en smula oro- väckande, när Blum nämner Sverige vid Rysslands och Lilla enten- tens sida bland de stater, med vilkas ombud han haft tillfredsställande överläggningar.

Obrottslig neutralitet inför de europeiska motsättningarna, vaket iakttagande av händelserna kring Östersjön, största möjliga varsam- het i det för våra intressen främmande spelet i Genève och, framför allt, ett snabbt utbyggande av våra försvarsmedel borde vara de enda riktlinjerna för svensk statskonst. Även inom ramen för ett sådant program behöver Sverige ej svika sin uppgift i det mellanfolk-

liga samarbetet. För nationellt inställda kretsar med kännedom om de senaste årtiondenas europeiska historia är det en viktig uppgift att med lojal men vaken kritik följa den nya regeringens utrikespolitik. På intet område kan det så lätt inträffa, att både regeringen själv och allmänheten finna sig ställda inför ett *fait accompli*.

Regeringskrisen i Finland.

När Finlands nyvalda riksdag den 1 september samlades, väntade man att ministären Kivimäki skulle ställa sina platser till förfogande för möjliggörande av regeringsbildning på bred, parlamentarisk bas. Hr Kivimäkis parti — framstegspartiet — hade lidit ett svårt valnederlag och var dessutom inom sig splittrat, vartill kom att oppositionen på alla håll vuxit. Men regeringen, som i nära fyra år kommit tillrätta utan egentligt parlamentariskt stöd, hoppades synbarligen kunna regera vidare såsom förut, d. v. s. med från fall till fall skiftande riksdagsmajoritet.

Detta var emellertid ett misstag. De två största partierna hade tröttnat vid leken. Av olika orsaker önskade såväl socialdemokrater som agrarer regeringens avgång. Och svenskarnas tidigare överflyttning till motståndarnas läger accentuerades, då uppgifter i september kommo ut om regeringens planer i universitetsfrågan.

Tillfälle till samling av oppositionen lät icke vänta på sig. I mediet på september fick tidningspressen kännedom om tvenne promemior, vilka den politiska polisen, i Finland benämnd Detektiva Centralpolisen, utarbetat rörande kominterns hemliga verksamhet. I promemoriorna framhölls att komintern beslutit följa en ny taktik, i det att dess män skulle nästla sig in i olika organisationer för att under täckmanteln av arbete för liberala eller socialistiska ideal, t. ex. mot fascismen och dödsstraffet, för de medborgerliga rättigheterna o. s. v., insmyga kommunistiskt tänkesätt och kommunistiska idéer i olika samhällskretsar. I anledning härav gav Detektiva Centralpolisen i promemoriorna en vidlyftig exposé över alla de föreningar, som kunde misstänkas som härdar för dylik kommunistisk propaganda och uppräknade härvid en mängd organisationer, som arbeta i frisinnad eller vänsterradikal riktning, politiska, litterära, humanistiska sällskap, ja t. o. m. bok- och filmklubbar m. m. Och det gavs noggranna personuppgifter angående alla dessa sammanlutningars grundare och styrelsemedlemmar. Indirekt beskylldes sålunda ett hundratal oförvitliga medborgare för, må vara ofrivillig, kommunistisk propaganda. Listan inkluderade jordbruksminister Jutila, en annan regeringsmedlems hustru, ett tiotal riksdagsmän, bland dem flertalet borgerliga, minst lika många universitetslärare o. s. v.

Den upplysta allmänheten stod handfallen. Man frågade sig om verkligen en sådan grad av dumhet och omdömeslöshet kunde existera inom den institution, vars verksamhet dock mera än andra fordrade takt och omdöme, att man ägnade sin tid åt undersökning rörande dessa över alla tvivel höjda ideella sällskap, och om man verkligen misstänkte de i promemoriorna nämnda personerna för

mottaglighet för rysk propaganda. Man fordrade omedelbara åtgärder. Endast IKL:s och samlingspartiets tidningspress frossade i promemoriornas detaljer, jublande över att praktiskt taget alla i landet utom den yttersta högern kommit i misstänkligheter.

Regeringen märkte ej genast faran. Inrikesminister Puhakka besvarade ett spörsmål om saken i riksdagen med urskuldanden: promemoriorna voro icke till sin ordalydelse slutligt avslipade, polischefen hade varit på ledighet, ett misstag hade begåtts när promemoriorna inlämnats till domstol och sålunda nått offentligheten, de personer och organisationer som nämnts voro ingalunda beskyldda för kommunism, det var endast nödvändigt att man hade noggranna uppgifter om dessa föreningar o. s. v. Mot detta svar, däri lästes mycket litet ogillande över polisens verksamhet, reagerade opinionen häftigt. Jordbruksminister Jutila ansåg sig okollegialt behandlad och gick, och i riksdagen förbereddes från åtminstone två håll interpellationer, vilka med visshet fört till ett förkrossande nederlag för regeringen, minst $\frac{4}{5}$ av riksdagens medlemmar skulle obetingat hava röstat emot densamma.

Hr Kivimäki manövrerade in i det sista med utomordentlig skicklighet. Riksdagen behandlade kort innan interpellationerna skulle inlämnas tvenne lagförslag om förnyelse av strafflagens kapitel om lands- och högförräderi. Då det syntes troligt att dessa förslag icke skulle bli godkända, gjorde hr Kivimäki oväntat av dem förtröende fråga. Riksdagen lät sig överrumpla, lagarna fälldes med obetydlig majoritet och med dem regeringen. Hr Kivimäki kunde nu peka på att han stupat i kampen för landets skyddande mot lands- och högförräderi samt slapp smäleken och det förkrossande nederlag, som väntade vid behandlingen av Detektiva Centralpolisens promemorior.

Den nya regeringens bildande mötte stora svårigheter. I riksdagen fanns en stark opinion för en allmän samling på demokratisk och parlamentarisk bas, d. v. s. en regering av socialdemokrater, agrarer, svenskar och framstegsmän. En sådan regering skulle hava disponerat över 165 av riksdagens 200 röster. Men president Svinhufvud vägrade att taga socialdemokraterna med, även som minoritet i en borgerlig regering. Han önskade i stället en borgerlig samlingsregering, bildad av agrarer, svenskar samt framstegs- och samlingspartierna. Dessa skulle hava disponerat över 101 röster. Trots att den senare kombinationen tedde sig om möjligt ännu brokigare än den förra åtog sig riksdagens talman, agraren Kallio, att göra ett försök. Det visade sig emellertid genast att de andra partierna ej önskade få samlingspartiet med, dess demokratiska sinnelag befanns icke pålitligt, men partiets medverkan ordnades dock genom att två personligen oklanderliga fackministrar från samlingspartiet inträdde i regeringen. Då agrarerna icke avstodo från att regeringsprogrammet skulle upptaga universitetets förfinskning blevo svenskarna utanför. President Svinhufvud vägrade först godtaga hr Kallios lista utan svenskar — den upptog nio agrarer, tvenne fack-

ministrar från samlingspartiet och två medlemmar av framstegspartiet — men gav sedan efter och hr Kallio kunde träda till.

Den nya regeringen har en smal parlamentarisk bas, 60 röster sammanlagt, möjligen 20 till från samlingspartiet. Dess personsammansättning är ej stark, mest riksdagsmän av den vanliga typen, visserligen tränade i utskott och plena — och även på ministertauburetter — men sakligt svaga.

Den märkligaste omständigheten i samband med den nya regeringens tillkomst är utrikesministerportföljens överlämnande till Finlands minister i Genève, Rudolf Holsti. Efter 14 års paus intager denne åter en plats, till vilken han under de första självständighetsåren ansågs självskriven. Sedan Holsti åren 1919—1922 drivit en utpräglad baltisk orienteringspolitik föll han 1922 på det s. k. Warschau-avtalet, som avsåg defensiv allians mellan Finland och Polen. Denna utnämning betyder dock ingen ändring i Finlands utrikespolitiska orientering. I regeringsprogrammet säges uttryckligen, att hr Kivimäkis och Hackzells skandinaviska politik skall fullföljas. Den förre försvarsministern Oksala blir dessutom kvar som fackminister, och det är allmänt bekant att hans andel i Finlands beslutsamma anslutning till de nordiska staterna 1935 icke var ringa. Slutligen har väl också hr Holsti lärt sig något sedan 1922.

Alltför långlivad blir regeringen Kallio knappast. Socialdemokraterna äro i opposition, likaså svenskarna, och dessa två partier bilda redan ensamma för sig majoritet i riksdagen. Men givetvis kommer regeringen att bedömas efter sina handlingar, icke efter program eller sammansättning. Senast omedelbart efter presidentskiftet den 1 mars 1937 kan man dock vänta ny regeringskris. Endast ett under kan hålla regeringen kvar till nästa höst.

Näringslivet och politiken. Med stolthet peka vi svenskar på vår folkrepresentation i ett hänseende: den utgör intet »advokatparlament» som mångenstädes på kontinenten och än mer i U. S. A., där för några år sedan 60 procent av ledamöterna av representanternas hus voro advokater, utan den inrymmer äkta företrädare för bönder, industriarbetare och lantarbetare, medelklassen med flera liknande grupper. Förhandlingarna få därigenom icke alltid, rättare sagt mycket sällan, någon akademisk prägel, fraseologien blir mycket okonstlad eller stereotyp uppstyltad o. s. v. Men det är ändå en folkrepresentation i ordets egentliga mening, en samlingspunkt för vad som direkt rör sig på folkdjupet i alla samhällslager. Någon önskan att rubba denna riksdagens ursprungliga karaktär kan ej förefinnas.

Likväl måste man med starkt beklagande konstatera, att den rent numerära principen vid valen lett till en underrepresentation av viktiga intressen. En representation, som i sig upptar alla intressen är en utopi i en på allmänna val grundad demokrati. Men obestriddligen kunna många grupper anmäla sitt missnöje; motoristerna ha ju också hotat med att bilda ett eget parti. Ett sam-

hällsintresse framträder härvid främst: näringslivet och företagarevärlden. Det är allom bekant, hur dess företrädare i riksdagen alltifrån borgareståndets tid och sedan bruksägarnas gamla första kammare upphört successivt reducerats i antal. Ett i dagarna utkommet, av professor Axel Brusewitz redigerat arbete, »Studier över den svenska riksdagens sociala sammansättning» — vilket i ett antal uppsatser på ett ingående och synnerligen intresseväckande sätt statistiskt klarlägger yrkesfördelningen och andra sociala faktorer bland riksdagsmännen alltifrån frihetstiden — lämnar åtskilliga siffror, som äro talande för utvecklingstendensen. Vi skola här blott hålla oss till de större företagarna, alltså bruksägare, grosshandlare, direktörer för banker eller större företag. I första kammaren funnos 1870 28 dylika större företagare, år 1910 37 och år 1930 14; i den nästa år sammanträdande första kammaren är antalet ungefär detsamma. I andra kammaren äro samma siffror 1867 21, 1876 22, 1885 25, 1897 19, 1906 23, 1912 15, 1922 11, 1933 10 och 1936 9. Yrkesbestämningen eller rättare sagt uppdelningen i större eller mindre företagare kan givetvis ibland vålla svårigheter, men tendensen är ostridig. Efter den allmänna rösträttens införande har riksdagen alltmer fått undvara de insikter, som industriens och handelns män äga och företräda.

Åtskilliga andra riksdagsmän, i synnerhet då nationalekonomer och en del representanter från ämbetsmannaståndet med uppdrag inom näringslivet, göra givetvis sakkunskapen inom det industriella och merkantila området något större än ovannämnda siffror ange. Likaså kan den ifrågavarande sakkunskapen ännu så länge anses relativt väl företrädd i första kammaren, särskilt då inom högerpartiet med 10 representanter för ifrågavarande intressen av 45. Men siffrorna för andra kammaren äro verkligen föga imposanta. Av de nio invalda representera fyra industrien (Erik Nylander, Sven Lundberg, De Geer i Lesjöfors och Åqvist) och två köpmännen (Lithander och Henriksson); av de övriga är en försäkringsdirektör (Hellberg), en f. d. flottningsdirektör (Sandström i Nyland) och en systembolagschef (Bergwall). Att antalet är så ringa är ej uteslutande att tillskriva de borgerliga motgångarna i valen. Av de nämnda stodo blott tre på absolut säker plats (Nylander, Bergwall och Lithander); trots listkonkurrens kunde även ytterligare två betraktas som tämligen givna (Åqvist och Sandström). Om högern med samma uppdelning av rösterna mellan stridande listor som den 20 september hade hållit de elva mandat, som partiet brutto förlorade, skulle blott ytterligare två representanter för här ifrågavarande intressen ha valts; i övriga kretsar synas endast tre företagare ha kommit närmast i röstetalet. Av folkpartiets kandidater stodo över hela landet blott ett par tre företagare närmast att bli valda, däribland f. handelsminister Elof Ericsson, som med ungefär 1,000 röster föll igenom mot hr Olsson i Rimforsa. De företagarenamn, som bondeförbundet här och var presenterade i den rikliga sorteringen av listor, samlade aldrig något röstetal att tala om. Läget framgår kanske bäst, om man säger, att utanför de tre rena stadsvalkretsarna (Stockholm, Göteborg och fyr-

stadskretsen) näringsmän sänts till riksdagen blott från tre kretsar av 25 eller av ungefär var åttonde krets.

Näringslivets representation är ett allvarligt problem inom demokratin. Att döma av de uppgifter, som prof. Brusewitz sammanfattningsvis lämnar uti det citerade verket, är undanträngandet av företagarna icke något särfenomen för Sverige; sålunda sitta i norska stortinget bland 150 medlemmar blott 11 större företagare. Det är icke lätt att ange en lösning, ty jordbrukare, medelklass, kyrka och skola o. s. v. ha samma legitima intressen att bli företrädade. Lösningen blir icke heller lättare, när man vet, att de flesta direktörer — och många gånger de allra dugligaste — ej anse sig ha tid att sitta i riksdagen, väl ofta ej heller ha ro att läsa in de oerhörda läxor, som offentliga utredningar, propositioner, motioner och utskottsutlåtanden tillsammans utgöra. Så många intressen som trängas inom de borgerliga partierna och ha rätt till mandat, kan näringslivets representation under nuvarande förhållanden icke gärna bli en fråga om kvantitet utan blott och främst om kvalitet. En jämförelse mellan olika yrkesgrupper är givetvis principiellt antastlig, eftersom en riksdagsman i första hand är folkrepresentant, ej yrkesrepresentant, men man kan ändock till jämförelse med de nio företagarna nämna, att den nya andra kammaren inrymmer elva järnvägstjänstemän av högre eller lägre grad samt åtta skollärare. Problemet om näringslivets representation blir desto viktigare, som hela politiken i oerhörd grad »materialiserats». Det mesta riksdagsarbetet kommer säkerligen att kretsa kring ekonomiska och näringspolitiska problem. Därför ha näringslivets män en oändligt mycket mer krävande uppgift att fylla i riksdagen nu än under den från statstvång idylliskt fria tid, då bruksägarna voro så talrika och så bestämmande. På den tiden funnos f. ö. få eller inga arbetare att möta i debatterna och voteringarna, medan socialdemokraternas fackföreningsledare i allt större utsträckning numera fylla kamrarna; fackföreningarnas ombudsmän samt nuvarande eller f. d. kroppsarbetare dominera f. ö. numera så starkt vid nyvalen, att det akademiskt intellektuella inslaget i socialdemokraternas riksdagsgrupp fått alltmer maka åt sig. Den allmänna rösträttens oförmåga att skapa en efter samhällsintressenas vikt allsidigt avvägd representation kan i längden bli en allvarlig stötesten för riksdagen själv, om ej på annat sätt så därigenom att andra former för näringslivets delaktighet i samhällsbesluten tvinga sig fram till förfång för riksdagens maktställning. Alldeles oberoende härav måste man med ett vemod se, att en så oundgänglig samhällsgrupp som företagarnas börjar nästan utplånas i kamrarna. Den har dock skänkt vår politik sådana namn som Thore Petre och C. F. Waern, André och Knut Wallenberg, Christian Lundeborg och Hugo Tamm, Carl Swartz och Arvid Lindman.

Höstens militära övningar. De nyligen avslutade manövrarna i Gästrikland ha liksom övningarna i fjol i Skåne tilldragit sig stor uppmärksamhet. Detta intresse från allmänhetens sida, på övnings-

orten markerat genom närvaron ej blott av ett flertal riksdagsmän och representanter för olika samhällsliga organ utan även av talrika åskådare från olika befolkningslager, kan i sin mån utan tvivel anses vara ett kriterium på den förändrade uppfattning rörande försvarets nödvändighet och betydelse, vilken omsider genomträngt allt vidare skikt. Samtidigt som å ena sidan konstateras denna nya atmosfär, i vilken övningarna försiggå, bör å andra sidan med tillfredsställelse annoteras, hurusom numera från militärt håll möjligheten för allmänheten att följa övningarna och förstå deras innebörd på allt sätt underlättas — ett tecken bland många andra på den allt starkare strävan att bryta isoleringen och infoga försvarsmakten på rätt plats i samhället. För truppförbanden bli dessa övningar därigenom ej blott en examen rigorosum inför den högsta militära ledningen utan även en offentlig examen, där allmänheten kan göra erfarenheter och draga slutsatser rörande försvarsmaktens tillstånd och behov.

I år kom av många skäl den luftförsvarsövning, vilken föregick arméfälttjänstövningen — som gamla tiders höstmanöver numera kallas — att tilldraga sig största uppmärksamheten, liksom den även gav de allvarligaste tankeställarna. Årets luftförsvarsövning hade nämligen en i flera avseenden ny karaktär. Vid övningarna i fjol i Skåne lades huvudvikten vid angrepp mot och försvar av militära anstalter. I år däremot inriktades anfallsflygets verksamhet främst mot de stora industriföretagen inom övningsorten, d. v. s. Gävletrakten och Dalälvsstråkets för landets näringsliv viktiga industrier. Luftförsvarsövningen blev härigenom en åskådningsundervisning rörande nödvändigheten av det s. k. civila luftskydd, vi ännu så gott som helt sakna.

Vid generalstabschefens genomgång efter övningarnas slut, åhörd bl. a. av en stor och intresserad krets framstående industrimän, gavs också en i all sin knappa kärvhet mycket belysande och till eftertanke manande bakgrund till händelseförloppet. Därvid påpekades, att vårt land visserligen i flera hänseenden är självförsörjande men att ett väsentligt villkor för detta gynnsamma läges vidmakthållande även vid krig är, att produktionen kan fortgå någorlunda ostörd och att distributionen inom landet kan fungera. Det underströks, att om icke det härför erforderliga skyddet för produktionskällorna och kommunikationerna skapas, så äger en motståndare, som förfogar över ett starkt flygvapen, med all sannolikhet förutsättningar att ganska snabbt frambringa ett krigsläge, som *kan* medföra ödesdigra följder. Det klarlades vidare, att denna krigföringsform uppenbarligen är desto mer sannolik ju mindre risker, som väntas, och ju lättare målet kan nås att bryta vårt lands motståndskraft. Stor vikt måste därför ägnas allt som kan sammanfattas i begreppet hemortens luftförsvar.

Det primära i detta försvar kommer alltid — erinrades det — att utgöras av krigsmakten, särskilt av dess flyg och luftvärn. Men flyget förmår endast åstadkomma en viss, fast naturligtvis synner-

ligen eftersträfvansvärd minskning av intensiteten och kraften i fiendens bombangrepp. Luftvärnsartilleriets verkningsmöjligheter åter äro i sin tur begränsade till de orter, där det är grupperat. Sådant artilleri för hemortens skydd är f. n. praktiskt taget obefintligt. Även efter genomförandet av den nya försvarsordningen kommer tillgången att medgiva ett skydd enbart av Stockholm och flygets bakre baser. För landet i övrigt står luftvärnsartilleri till förfogande endast i den mån de rörliga luftvärnsbatterierna icke tagas i anspråk för arméns behov, den uppgift för vilken de i första hand avsetts. Men även i de undantagsfall, då dessa rörliga batterier kunna användas för hemortsförsvar, kan blott ett fåtal platser erhålla artilleriskydd.

Genom ett mycket allmänt och intresserat deltagande i den avslutade övningen både från civila myndigheter och från ortens industrier, vilka nedlagt icke oväsentliga kostnader på luftförsvarsåtgärder, hava säkerligen åtskilliga värdefulla erfarenheter inhöstats rörande de mångskiftande frågor, vilka måste besvaras, då det gäller att giva fasta former åt rikets luftförsvar — i all synnerhet det civila luftskyddet. Övningen torde ha givit så mycket starkare impulser härtill som helt säkert alla i densamma deltagande fått ett nedslående intryck av rådande brist på effektiva försvarsmedel mot anfall från luften. För envar stod uppenbar den gapande lucka i vårt luftförsvar, som frånvaron av luftvärnsvapen till hemortens skydd utgör. Fylles icke denna lucka medan tid är, ökas ögenskenligen — som generalstabschefen framhöll — vårt lands risker under den farofyllda period, vi nu genomleva. Det ifrågasattes med skäl, om det icke blir nödvändigt att finna någon form för att på frivillighetens väg söka i största möjliga utsträckning fylla de mest påtagliga bristerna. Berättigade erinringar kunna givetvis resas mot ett sådant förfaringssätt. Det ligger dock, påpekades det, en påtaglig fara i dröjsmål. Och sannolikt är det också så, som generalstabschefen antydde, att statsanslag knappast kunna påräknas inom närmaste framtid.

Om sålunda under luftförsvarsövningen på ett hart när skrämmande sätt konstaterades den farligaste luckan i vår nya försvarsordning, gävo å sin sida arméfälttjänstövningarna vid handen den nya försvarsreformens nödvändighet för att fylla den gamla härordningens luckor i vad gäller möjlighet att organisera operationsdugliga arméförband. Ännu ha verkningarna av den nya härordningen ej hunnit göra sig gällande i personalhänseende. Klart framstod därför nu som tidigare, hur föga de på 1925 års grund rekryterade regementena — särskilt vid infanteriet — göra skäl för namnet regementen ens under repetitionsövningarna, trots att dock flera årsklasser då äro inkallade. Till det som för arméns operationsduglighet är det väsentliga, nämligen truppförbandsutbildning och truppföring med närmelsevis fältstarka förband, givas ytterligt små möjligheter inom 1925 års härordning. Under fälttjänstövningarna har det därför icke varit görligt att låta samtliga infanteriregementen omfatta de tre

bataljoner, regementet normalt skall bestå av. För att uppnå detta antal vid åtminstone flertalet regementen krävdes sammanslagning av förband från flera förläggningssorter. Och trots dessa sammanslagningar ägde förbanden långt ifrån fältstyrka. Nämnade omständigheter göra det f. n. omöjligt att giva högre och lägre befälhavare den rutin i truppföring inom större ram, som måste vara a och o i fredsutbildningen.

Vid armén äro förhållandena i detta hänseende icke jämförbara med de båda andra försvarsgrenarna. Vid dessa representera krigsfartyget respektive flygmaskinen en färdig stridsenhet, inom vilken alla de faktorer äro förhanden, vilka tillsammans konstituera just en dylik stridsenhet och sålunda alltid ge befälhavaren möjlighet att förvärva den rutin och erfarenhet, som fordrades för enhetens förande. Icke så vid arméförbanden. Där växlar strukturen med personalstyrkan. Det är en väsentlig skillnad mellan att föra ett mer eller mindre reducerat och ofullständigt utrustat eller ett fältstarkt och fältmässigt rustat förband. Både för den enskilde mannen och — framförallt — för befälet ger uppträdandet i fältförband en helt annan bild och erfarenhet än då förbanden blott äro embryonala. Det största tekniska kunnande och den största teoretiska förståelse att operera vid krigsspelsbordet kunna icke ersätta den praktiska rutin, som förvärfvas vid uppträdande i fulltaliga förband under fältmässiga förhållanden. Även med den starkaste fantasi kunna icke röda skärmar och fingerade enheter ersätta realiteter.

Då den nya härordningen till fullo genomförts, inträder en bestämd förbättring i dessa med hänsyn till arméns operationsduglighet vitala förhållanden genom de ökade möjligheter, utvidgade befälskadrar och större värnpliktskontingenter komma att giva. Lägga här till den större materielltillgång, de beviljade engångsanslagen så småningom avsätta, och den förbättrade utbildning, ökningen av tjänstgöringstiden för infanteriet kommer att medgiva, finnes alltså all anledning förvänta, att de stora fälttjänstövningarna i framtiden skola giva ökat utbyte i fråga om den truppförbandsutbildning, som är av grundläggande betydelse för arméns användbarhet. Facit av de nu hållna övningarna, liksom av tidigare, bestyrker sålunda, huru nödvändig försvarsreformen har varit. Men det får heller icke glömmas, att det tar tid, innan densamma hinner lämna här berörda organisatoriska och taktiska resultat. Då man ser de mörka molnen över Europas horisont, må man blott hoppas, att denna tidsfrist förunnas oss, liksom också att luckorna i vårt försvar härunder hinna fyllas.

Abortförbudet i Sovjetryssland. Medan det i Sverige på visst håll ivras för införande av legaliserad abort, avskaffas i det stora föregångslandet Sovjetryssland med ett slag den statliga aborten. Den har utdömts som farlig både för individ och folk, ur både fysisk-medicinsk och moralisk-samhällelig synpunkt.

När den leninistiska revolutionen genomfördes i Ryssland, stod

kvinnans frigörelse som en av de första punkterna på dagordningen. Formerna för äktenskaps ingående reducerades till en enkel registrering på ett kontor och lika lätt gick det att upplösa det. Familjen var grundad på privategendom och skulle därför bort. Om en kvinna icke ville föda barn skulle hon icke tvingas till det. Men den nya staten skulle se till, att hon icke råkade i händerna på kvaacksalvare — därför inrättades statliga abortarier, där fosterfördrivning utfördes av erfarna läkare.

Det antal kvinnor, som begagnade sig av möjligheterna till abort, var mycket stort. Enbart i Moskva utfördes varje månad mellan 12,000 och 13,000 aborter, eller i runt tal årligen 160,000. Utvecklingen var icke direkt tilltalande för de sovjetryska herrarna, ty slagordet för dem de sista åren har varit att genom en kraftig folkökning skaffa nya möjligheter för Sovjetunionens försvar mot imperialism och fascism. Då aborterna icke godvilligt kunde avskaffas genom propaganda, som gick ut på att framhäva just dessa fakta, fick man övergå till ett rent förbud. Den 25 maj 1936 framlades ett lagförslag, som helt förbjöd aborten. I detta citerar man — försiktigtvis — Lenin, som i grund och botten ansåg aborten som ett samhälleligt ont. Att den genomfördes efter revolutionen berodde i sin tur på, att man helt radikalt måste frigöra sig från alla borgerliga fördomar, som härskat i det tsaristiska Ryssland. Aborten kom som en ren följd av revolutionen, var en revolutionsöverdrift. Men nu har tillståndet i Ryssland under den store ledaren Stalin (märk att Stalin kallas *vozjd*, »ledare», helt enkelt det tyska »Führer») förbättrats så pass, att återgångsreformer kunna genomföras. Nu förbjudas aborterna generellt, med undantag för fall, då det föreligger absolut livsfara för modern att framföda barnet. Då har legitimerad läkare rätt att företaga ingreppet. Sakläget är alltså i våra dagars Ryssland detsamma som enligt rättspraxis i Sverige. Den läkare, som efter den nya lagens ikraftträdande företager abort på sjukhus eller i sitt hem, dömes till 1 eller 2 års fängelse, medan kvaacksalvare eller läkare, som företager en abort under försvårande omständigheter, få tre års fängelse. Om någon försöker tvinga en havande kvinna till abort, dömes han till 2 års fängelse. Denna paragraf är alltså riktad mot fadern till barnet, eller anhöriga, som anses såsom medbrottsliga. Som jämförelse kan nämnas, att en person i Sverige, som med kvinnans vilja utför abort och fostret dött eller blivit ofullgånget, skall ådömas straffarbete från 6 månader till 2 år; i annat fall fängelse i högst ett år. Tvingande av kvinna att låta på sig utföra abort straffas hos oss med straffarbete från 6 månader till 3 år. Personer, som yrkesmässigt utföra fosterfördrivning, skola vidare hos oss dömas till straffarbete från 1 till 6 år, om fostret dör eller blir ofullgånget, eljest till straffarbete i högst ett år.

Enligt den nya lagen får den havande kvinnan ledighet från sitt arbete 56 dagar före och efter födseln — något som kan behövas i Ryssland bättre än i något annat land, då den ryska kvinnan i mycket stor utsträckning ägnar sig åt hårt kroppsarbete.

Den nya lagen, som trädde i kraft den 28 juni, nedbringade genast antalet aborter i Moskva till ett minimum i jämförelse med de tidigare siffrorna. Så rapporteras för juli i år 700, för augusti 900 lagligt genomförda aborter. Ett stort antal »förträffliga medborgare» — som Pravda uttrycker sig — kommer att tillföras landet, därigenom att den landsfarliga aborten upphävs. Ganska självfallet ha de icke-legala aborterna tilltagit katastrofalt och den sovjetryska pressen har redan relaterat ett stort antal fall, som kommit till myndigheternas kännedom.

I Pravdas kommentar till abortförslaget förekommer en passus, som kan vara av intresse för våra svenska abortivrare att studera. »I de kapitalistiska länderna är aborten förbjuden. Men där äro de arbetande kvinnorna männens slavar, där härskar det fattigdom och hunger. Där är abortförbudet ett skandalöst förhånande av kvinnan. Endast i socialismens land, i det land där den stalinska politiken arbetar för kvinnan, i det land där män och kvinnor äro jämlika och där kulturen och det materiella välståndet fortsätter att växa, kan man på allvar taga i tu med frågan om kamp mot aborterna.» Skulle förutsättningarna i det »kapitalistiska» Sverige verkligen vara sådana, som Pravdas ledarskribent framställer dem?

Samtidigt som aborten förbjödes i Ryssland stärktes åter familjen. Genom ett särskilt dekret inskränkas möjligheterna för att erhålla skilsmässa. Hemmet skall vara grundstommen i det ryska samhällslivet.

Man kan icke undgå att förvåna sig över denna återgång till de gamla borgerliga formerna. Det är ett slag i ansiktet i synnerhet på de europeiska radikala kvinnoorganisationerna, som arbeta på att få aborten legaliserad. De kunna hädanefter icke vänta något stöd från Sovjetryssland, där man redan insett de faror abortsystemet medför. Äktenskapets och hemlivets stärkande och abortens avskaffande i Ryssland är att betrakta som ett led i det allmänna förborgerligande som proletärstaten genomgår — det må sedan hur mycket som helst förklaras som ett evolutionsfenomen av kommunistens teoretiker —, ett förborgerligande, som har sin grund i lärdomarna av en teori, omsatt i praktik i ett 170-miljoners folk under loppet av nära två decennier.

I Sverige har det under det sista året varit ganska tyst på abortfronten. Det ryktades i julas med bestämdhet, att statsminister Hansson ej ville låta den då planerade men för många stötande abortlagstiftningen vila tills efter valen. Söndagsnisse-Strix slog säkerligen huvudet på spiken, när skämttidningen lät en bonde förklara, att han icke kunde begripa, att befolkningskommissionen och abortutredningen kunde arbeta samtidigt. Känt är, att befolkningskommissionen på sistone varit sysselsatt med att även taga ställning till frågan att under vissa förhållanden legalisera aborteringen. Det har emellertid uppgivits, att nyheterna från Ryssland alstrat den största betänksamhet även bland kommissionens eldigaste feminister mot tanken att inlåta sig på legalisering efter sociala indikationer. När allt

kommer omkring, inskränker sig sannolikt kommissionen till sitt ursprungliga syfte, att befordra folkökningen. Och riksdagen besparas måhända i fortsättningen sådan vidrig fosterfördrivningspropaganda som hr Spångbergs.

Första kam- Utgången av valet till andra kammaren har gjort frå-
maren. gan om majoriteten i första kammaren aktuellare än någonsin. Vid det ena landstings- och elektorsvalet efter det andra ha socialdemokraterna även där ökat sin representation. En omedelbar upplösning skulle med all sannolikhet ge dem och de båda radikala arbetarpartierna tillsammans 73 mandat eller alltså i det närmaste hälften. På grund av regeringsfrågans lösning och väl även eljest torde en sådan upplösning just nu vara utesluten — majoritet i den gemensamma voteringsrättningen få arbetarpartierna ju ändock redan om ett år. Socialdemokraternas ohejdade och oavbrutna röstökning skulle under alla förhållanden vid landstingsvalen om två år ha inneburit ett hot mot den knappa borgerliga majoriteten, men deras oerhörda röstmobilisering den 20 september har gjort bevarandet av den gamla majoritet än osäkrare. Några siffror och tekniska faktorer skola här antydias ägnade att på sakernas nuvarande ståndpunkt belysa läget.

Redan de grova röstsiffrorna tala sitt tydliga språk. Vid 1932 års val till andra kammaren vägde det jämnt mellan borgerliga och »röda» med en aning övervikt för de senare; att denna övervikt ej resulterade i kammarmajoritet berodde dels på proportionalismens ofullkomlighet, dels på att kommunisterna gingo utanför den dåvarande kartellen mellan socialdemokraterna och kilbomskommunisterna, varigenom deras röster utom i Norrbotten förlorade all betydelse. Vid landstings- och elektorsvalen 1934/35 avgåvos ungefär 1,051,000 röster på de borgerliga och 1,025,000 röster på arbetarpartierna, varav 884,000 röster enbart på socialdemokraterna. I år voro de borgerligas röstsumma 1,335,000 och de trenne arbetarpartiernas 1,559,000; socialdemokraterna ensamma nådde högre röstetal än de borgerliga. (I ovannämnda siffror har hela tiden bortsetts från nationalsocialisterna.) Det säger sig självt, att även ett något minskat deltagande från arbetarpartierna vid landstingsvalen — vilket hittills alltid registrerats — under i övrigt oförändrade förhållanden nu skulle göra deras erövring av majoriteten tämligen sannolik. Blir dessutom erövrandet av den hägrande överhusmajoriteten en eggande paroll vid 1938 års val, kan valdeltagandet mera än hittills stimuleras på arbetarpartiernas sida.

Härtill komma tre nya tekniska moment, samtliga ägnade att mer eller mindre säkert gynna de »röda» partierna.

För det första förskonas socialdemokraterna 1938 från den hittillsvarande borgerliga samverkan, därest den nuvarande koalitionsregeringen då sitter kvar, ett antagande som just med hänsyn till värdet för socialdemokraterna av den bekanta klausulen i regeringskontraktet om förbud mot annan valsamverkan kan anses mycket plausibelt.

Tre möjligheter kunna i så fall oberoende av lokala avvikelser tänkas: samtliga större partier, d. v. s. högern, folkpartiet, bondeförbundet och socialdemokraterna, gå för sig själva; högern och folkpartiet samverka, medan bondeförbundet och socialdemokraterna gå för sig själva; högern och folkpartiet bilda en kartell, bondeförbundet och socialdemokraterna en annan — den tredje möjligheten får väl hållas för mycket otrolig, men bondeförbundet har överraskat på sistone så många gånger, att den här medtagits. I samtliga fall har förutsatts att kilbommare och sillenare samverka; vidare ha de nationellas röster ej medräknats, då dessa endast i något enstaka fall kunnat inverka. Enligt årets röstsiffror — vilka vid fullständig borgerlig samling i alla kretsar skulle ha givit till resultat 110 borgerliga och 120 »röda» — skulle mandatfördelningen i stället för 107 borgerliga och 123 »röda» ha blivit: enligt första uppställningen 96 borgerliga och 134 »röda», enligt andra uppställningen 104 resp. 126, enligt tredje uppställningen 101 resp. 129. Av största intresse är tredje uppställningen, d. v. s. tre karteller, bestående av högern och folkpartiet, bondeförbundet och socialdemokraterna, kilbommare och sillénare. Partiställningen skulle därvid ha blivit högern 44 (nu 44), folkpartiet 25 (nu 27), bondeförbundet 31 (nu 36), socialdemokraterna 118 (nu 112), kilbommare och sillénare liksom nu 6 resp. 5. Socialdemokraterna såsom det överlägset största partiet skulle sålunda i en kartell med bondeförbundet favoriseras på bondeförbundets bekostnad. Klart är av dessa beräkningar, att bondeförbundets utträde ur den borgerliga valsamverkan vid varje tänkbar kombination medför en dekapitering av de borgerliga. Exc. Hansson visste sålunda vad han gjorde, när han utformade regeringskontraktet.

För det andra kommer nästa års riksdag tvivelsutan att införa bestämmelser om röstkort, varom redan ett enigt principbeslut föreligger. Ingen beklagar att det orättvist verkande s. k. flyttningsstrecket därmed förpassas ur svensk vallagsstiftning, men här skall blott konstateras, att detta streck uppenbarligen hårdast drabbat arbetarna, varför dess avhysning stärker arbetarpartiernas valutsikter.

För det tredje känner sig bondeförbundet på grund av regeringsamverkan säkerligen förpliktadt att nästa år fullfölja det vilande grundlagsförslaget om sänkning av rösträttsåldern vid landstingsval. Det är statistiskt klarlagt, att även denna sänkning av rösträttsåldern i låt vara ringa mån kommer att gynna arbetarpartierna. Även för denna grundlagsändring kan det anföras förnuftiga skäl, ty förvisso kan — bildligt talat — den avsutne dragonens röst ej vara mera värd än dragonens på roten. Men högerns och folkpartiets motstånd i år mot en rösträttssänkning vände sig ej i och för sig mot att ungdomen finge större inflytande utan mot ett sådant system för överhusreformer, enligt vilket bit för bit ur den gamla förstakammarbyggnaden får lossna och raseras utan att något annat sättet i stället och utan att förstakammarfrågan i dess totalitet provas. Efter årets val torde inom överskådlig tid en överhusreform vara otänkbar, synnerligast som de borgerliga genom den förda raseringspolitiken undan

för undan och utan åstundan efter vederlag avhänt sig tänkbara kompensationsobjekt.

Det sudettyska problemet. Det råder intet tvivel om att den sudettyska frågan inom en snar framtid kommer att bli brännande aktuell. Förhållandet mellan tjecker och tyskar har efter national-socialismens seger i Tyskland blivit allt mera spänt, och man börjar nu på båda sidor skicka ut sina trevare för att söka åstadkomma en fredlig lösning, innan detta definitivt skall bliva för sent. Genom den tysk-österrikiska vänskapstraktaten — om vars verkliga värde det dock ännu torde vara svårt att yttra sig — har Prag kommit i ett avsevärt försämrat strategiskt läge, och de rykten, som tala om att förberedande underhandlingar skulle pågå mellan Wilhelmstrasse och Hradsin, torde säkerligen icke sakna fog. Sudettyskarnas ledare, Konrad Henlein, tog som gammal gymnast och idrottsman tillfället i akt att bevista den gigantiska Berlinolympiaden, och det torde säkerligen icke vara förmätet att antaga, att han vid sina sammanträffanden med Hitler fört sudettyskarnas sak på tal och kanske även kommit med positiva förslag till frågans lösning.

När man skall taga ställning till det sudettyska problemet, måste man framför allt göra klart för sig att den unga tjeckoslovakiska republiken icke är en nationalstat i detta ords verkliga bemärkelse utan i stället är ett klassiskt exempel på en s. k. nationalitetsstat. Inom landets gränser bo för närvarande 7,400,000 tjecker, 3,300,000 tyskar, 2,200,000 slovakar, 800,000 ungrare, 550,000 rutener och ukrainare och c:a 300,000 polacker, rumäner och judar. Tjeckerna räknas som ledande statsfolk, övriga som minoriteter. Självklart måste denna heterogena folksammansättning med nödvändighet leda till en viss inre instabilitet. Och man saknar den traditionens sammanhållande kraft, som huset Habsburg dock förlänade åt Donaumonarkin.

När tjeckerna under Masaryks ledning efter fredsslutet med de segrande ententemakternas sanktion bildade den tjeckoslovakiska republiken, opponerade sig sudettyskarna, vilka övervägande äro bosatta i gränstrakterna av de s. k. historiska länderna Böhmen, Mähren och Schlesien, på det livligaste mot en ovillkorlig inkorporering. Åberopande den Wilsonska tesen om folkens självbestämmanderätt begärde de i stället att få inträda i den lilla, stympade österrikiska statsbildningen. Men deras begäran gjordes förgäves.

När de första allmänna valen höllos 1920, upptogo samtliga tyska partier på sitt program principen att tyskarna själva skulle få bestämma sitt livsöde. Som en konsekvens härav ställde de sig även i opposition mot regeringen och vägrade att taga del i varje statligt samarbete. Denna så att säga negativa tyska inställning till republiken upphörde emellertid 1926, då medlemmar av två tyska partier inträdde i regeringen. Härigenom inleddes den sudettyska politikens aktivistiska era. Man hade hoppats, att detta bättre skulle gagna de egna nationella intressena. Det visade sig emellertid snart att icke heller denna nya taktik ledde till någon egentlig förbättring av läget.

I början på 30-talet drabbades sudettyskarna oerhört av den ekonomiska världskrisen. Vid upplösningen 1933 av de båda nationella partierna, vilka tillsammans hade 15 parlamentsledamöter och av vilka det ena kunde betraktas som rent nationalsocialistiskt, härskade inom de tyska folklagren en panikstämning, vilken lätt kunnat få fatala följder för hela staten.

Det var i denna ödesdigra stund, som ledningen togs av Konrad Henlein, vilken dittills endast verkat som ledare för den sudettyska gymnastikrörelsen. På spillrorna av de upplösta nationella organisationerna bildade han det sudettyska partiet och sökte att i detta samla alla tyska krafter. Vad de durkdrivna politikerna icke lyckats med uppnådde han, den politiske novisen, på en sällsynt kort tid. Vid de allmänna valen 1935 blev hans parti som bekant det största i Tjeckoslovakiet. Det erhöll icke mindre än $\frac{2}{3}$ av samtliga tyska röster och sände 44 kammarledamöter och 23 senatorer till parlamentet i Prag. Trots att de övriga partierna tillsammans ha klar majoritet, är det dock givet att sudettyskarna på grund av sin numerär kunna få en viss betydelse i parlamentet. Det nya partiets frammarsch har ännu icke avstannat att döma av de senaste kommunalvalen, då ytterligare röster erövrades. Vid sista partimötet i Eger i juni återvaldes Konrad Henlein med acklamation som ordförande.

Orsakerna till den nästan lavinartade frammarschen äro icke svåra att finna. Främst verkade de svåra ekonomiska förhållandena i de sudettyska områdena. De tidigare blomstrande glas- och textilindustrierna ha gått katastrofalt tillbaka både på grund av världskrisen och till följd av en väl chauvinistiskt genomförd »raison d'état-politik». En stor arbetslöshet har blivit följd, och av de 800,000 arbetslösa i Tjeckoslovakien påstås icke mindre än $\frac{2}{3}$ vara tyskar, ehuru tyskarna icke utgöra mera än 22 % av landets befolkning. Opartiska utländska iakttagare — däribland även prominenta svenskar — ha konstaterat att en djup nöd på många håll är förhärskande i tyska Böhmen. Vid sitt officiella besök nyligen i Böhmen erkände presidenten Benesj i sitt tal i Reichenberg att den tyska delen av landet lidit förhållandevis mer än övriga delar, och han ställde i utsikt statliga ingripanden för att avhjälpa svårigheterna.

Särskilt efter Hitlers övertagande av statsledningen i Tyskland ha nationalsocialistiska vindar blåst in över de böhmiska provinserna och påverkat den sudettyska befolkningens politiska tänkande. Även om — som det måste fastslås — det sudettyska partiet under Konrad Henleins ledning ingalunda siktar till att införa nationalsocialismen i Tjeckoslovakien, är det dock givet att sudettyskarna i mångt och mycket influerats av nationalsocialismens dynamiska socialfilosofi. I viss mån söka de forma sitt eget liv efter nationalsocialismens ideal. Så till exempel är det sudettyska partiet baserat på ledarprincipen; förtroende och disciplin gentemot ledaren är högsta dygd.

Vilket är det sudettyska partiets program? Vid ett samtal, som artikelförfattaren för någon tid sedan hade med Henlein, framhöll denne att man för att rätt kunna bedöma tyskarnas ställning måste

göra klart för sig den tjeckoslovakiska republikens karaktär av en nationalitetsstat. Tjeckerna ha ofta framhållit sitt land som den sista demokratin i Europa, men Henlein såg i detta uttalande en fras utan egentligt innehåll. Det vore si och så både med det individuella och det nationella likaberättigandet. Då de enskilda individerna i sig själva aldrig se något annat än medlemmar av olika folk som t. ex. tyskar, slovakar, tjecker, polacker o. s. v. och myndigheterna ej heller betrakta den enskilde annat än som tillhörig en viss nation, vore det primära ej att realisera det individuella likaberättigandet utan det nationella. En för den enskilde medborgaren lycklig status kunde ej ernås genom en formell individualdemokrati utan först genom skapandet av en reell folkdemokrati. Detta ha de tjeckiska makthavarna ej insett eller ej velat inse, yttrade Henlein, och däri ville han se en naturlig förklaring till de nu rådande missförhållandena.

Konrad Henlein yttrade till mig följande ord om sitt politiska mål: »Det är icke vår avsikt att störa den fredliga utvecklingen av den tjeckoslovakiska statsbildningen; tvärtom skola vi söka åstadkomma en utjämning av de nationella motsättningarna och därigenom skapa ett på sanna demokratiska principer baserat likaberättigande och sålunda skänka staten en varaktig stabilitet. Jag skall försöka bringa plikten gentemot mitt folk i samklang med plikten gentemot staten.»

Den tjeckiska regeringen — och i synnerhet den nuvarande presidenten Benesj — har ständigt framhållit att en varaktig lycka för republiken blott kan uppnås för det fall att även tyskarna betraktas vid tjeckernas sida som ett andra statsfolk. Sudettyskarna anse också, att de icke äro att betrakta som en minoritet i 1919 års minoritetsskyddsfördrags mening utan att de genom sitt stora antal, sina historiska data och moraliska kvalifikationer mer än väl äro berättigade att även de facto intaga ställningen som ett andra statsfolk. Benesj's ord ha emellertid aldrig gått i uppfyllelse. Tvärtom har den aktivistiska tjeckiska inrikespolitiken och Prags liaison med Moskva orsakat en skärpning av de redan förut spända nationella motsättningarna.

Ett starkt friktionsmoment utgöres av tjeckernas politiska slagord: »Gör språkgränsen identisk med statsgränsen.» Att detta slagord tillkommit av rent militärstrategiska och allmänt politiska skäl är uppenbart, men det har bidragit till att skapa en djup oro inom det sudettyska folklagren. Ty tyskarna äro just bosatta i gränstrakterna, och de känna sin existens hotad av det största statsfolkets framträngande.

För någon månad sedan antog parlamentet en lag om allmän försvarsberedskap, varigenom i realiteten en statlig militärdiktatur infördes. Det räcker enligt regeringens förmenande icke med att statens frihet garanteras av en ypperlig militärorganisation; det fordras därutöver även konsoliderade inrikespolitiska förhållanden och statlig tillförlitlighet hos de enskilda medborgarna. Det ligger i de lokala militära myndigheternas befogenhet att begära den eller de entledigade från sina platser, som icke äro statligt tillförlitliga. Benesj inskräpte i Reichenberg öppet, att staten i denna tid ej kunde underlåta att tillse, att tjänstemannakåren var pålitlig, att den ej inrymde per-

soner »med fascistiska totalitets- eller kommunistiska grundsatser». En sådan lag har dock måst framkalla stor oro, och särskilt den sudettyska arbetarstammen känner sig kränkt i sina demokratiska fri- och rättigheter. Ännu har man icke sett, hur lagstiftningen utfaller i praktiken, men det fordras ett synnerligen omdömesgillt handhavande av de rättsliga befogenheterna för att icke sprickan mellan tjecker och tyskar skall vidga sig ännu mera.

Man har på sista tiden i dagspressen sett en uppgift, att det vore Hitlers önskan att Böhmen förvandlades till en autonom tysk republik, som sedan skulle ingå i en union med det tjeckiska statsfolket. Uppgiften, som ursprungligen härstammar från madame Tabouis i »L'Oeuvre», får uppfattas som en sanning, ehuru med stor modifikation. Det torde, om artikelförfattaren är rätt informerad, icke vara fråga om en sudettysk separering med ty åtföljande autonomi. Något sådant vore under dessa politiskt labila tider knappast tänkbart. Men att man på skilda håll med stor iver strävar efter att finna en »schweizisk» lösning på problemet är säkert. Ehuru man i Schweiz först ställde sig synnerligen skeptisk till Henlein och hans rörelse, har stämningen sista tiden — i synnerhet sedan Henlein gjort ett flertal resor dit — svängt om, och många politiska kretsar därstädes förordade nu sin egen statsform som den lämpligaste förebilden för en lösning av det svåra problemet Tjeckoslovakien. Då man lyckats att skapa en germansk-latinsk syntes i den schweiziska förbundsstaten, vore det väl icke alldeles omöjligt att en germano-slavisk statsbildning skulle kunna komma till stånd. Men Benesj avvisade i Reichenberg mycket snävt »slagorden om autonomi eller om vilket slags federation som helst», samtidigt förordande »en förnuftig decentralisation, förbunden med en ändamålsenlig ekonomisk och administrativ regionalism».

Naturligtvis åtnjuta sudettyskarna ett mycket starkt moraliskt stöd av »das grosse Vaterland» under dess nuvarande nationella och autoritära regim. Men en annan god bundsförvant, vilken för dem kanske är av minst lika stort värde, är England. Det kan tyckas förvånansvärt, att England så kraftigt intresserar sig för denna rent centraleuropeiska angelägenhet, men en avspänning i Centraleuropa skulle betyda, att England finge händerna fria att gripa sig an Imperiets stora problem — Medelhavet och Fjärran Östern.

Henlein har under det sista året gjort åtskilliga avstickare till London, där han hållit föredrag om den sudettyska frågan och samtidigt konfererat med ledande politiker. Han har så vitt man vet gjort ett synnerligen gott intryck, och hans sak torde ligga väl till i Foreign Office. Säkerligen ha nu herrar Hitler, Vansittart och Henlein haft ett intimt samtal à trois vid tébordet i rikskanslerns kansli. Trots att Benesj i Reichenberg avvisade varje utländsk inblandning, hade det varit önskvärt, att även en representant för de tjeckiska intressena varit närvarande. Ty att den sudettyska frågan får en lycklig lösning är av vitalt intresse för Europas fred.

Edvard Gernandt.